

AVRAHĀM B.
JEHOŠUA

CESTA NA KONEC TISÍCILETÍ

PŘÍBĚH Z DOB STŘEDOVĚKU

PISTORIUS & OLŠANSKÁ
PŘÍBRAM 2013

Tato kniha vyšla s laskavým přispěním Ministerstva kultury ČR
a Velvyslanectví státu Izrael.

Embassy of Israel

Z hebrejštiny přeložila Magdalena Křížová

First published under the Hebrew language title MASA EL TOM HA-ELEF
by Hakibbuz Hameuchad, Tel Aviv, 1997

Copyright © 1997 by Abraham B. Yehoshua
Translation © Magdalena Křížová, 2013

ISBN 978-80-87053-85-0

Ale vzpomene si za tisíc let ještě někdo na nás? Uchová se do té doby ona prastará duše, v jejímž vlhkém lůně plném záhybů se mihotá pomíjivý stín našich skutků a snů? Zdalipak to cosi, ať tomu dáme jakékoli jméno, zbavené vnitřních orgánů, zavlažované sítí kybernetických kapalin, s moudrostí a štěstím zmenšenými do nepatrných rozměrů, zatouží jednou snad z nostalgie ohlédnout se tisíc let nazpět a hledat nás tak, jako ty právě nyní hledáš své hrdiny? Bude vůbec možné tak hluboko v minulosti něco nalézt? Vždyť tíživý nános deseti staletí, které nás budou od sebe dělit, bude pro ně jako nános mnoha tisíciletí. Kdo ví, zda během toho tisíce let nedosáhnou lidé jasného a úplného poznání, které je zbaví odpovědnosti za naši temnou, spleťitou historii, tak jako jsme my odstranili „historii“ jeskynního pračlověka. Přesto však neupadneme v úplné zapomnění. Není přece možné, aby po nás nezůstala alespoň molekula paměti, třeba zažloutlý rukopis na pergamenu zasutém v polici knihovny, jehož záznam v katalogu mu zajišťuje věčnost, i kdyby ho nevzal do ruky ani jediný čtenář. Ousšem zachová se vůbec onen katalog? Anebo v sobě všechno pomíjivé rozpustí a smíchá zásadně odlišná šifra, takže už víckrát nikdo nedokáže složit dohromady náš obraz tak, jak se vidíme my sami?

A přece právě teď, kdy se nad rouenským zálivem zvedá ranní opar a ty začínáš skrze čočky dávné minulosti sledovat tmavohnědý břichatý koráb se stěžni a plachtami, jak zvolna vplouvá do ústí Seiny, náhle navzdory tisícileté vzdálenosti cítíš ke svým hrdinům, které jsi oklepal z popela jejich minulosti, vřelou náklonnost. Ano, jsou menší postavy, než sis představoval, také vlasy a vousy mají delší a zacuchanější, a třebaže jsou mladí, už jim v ústech schází pár zubů, snad aby ti připomněli, že k smrti, i té takzvané „přirozené“, mají blíže, než ses domníval.

Jejich způsob odívání, zvláště pokud jde o ženy, je pro tebe dosud hádankou a stále si nedokážeš představit, jak si oblečení zavazovali a zapínali. Přesto však v hloubi duše víš, že jejich zastřené vědomí, plné zmatených myšlenek a temných zákoutí, skrovných poznatků o světě a divokých fantazií, se podobá starožitným hodinám, jež navzdory primitivnímu mechanismu a těžkopádnému kyvadlu dovedou úplně stejně jako ty nejdokonalejší křemíkové hodiny ukázat přesný čas.

Zdalipak v tomto úkolu obstojíš? Budeš schopen své hrdiny nejen zvenčí popsat, ale také proniknout do jejich duší, ač je dělí osm století od Mozartovy hudby, a dokonce i tichá monotónnost gregoriánského chorálu je pro ně příliš složitá? Dokážeš roznitit svou představivost prožitky a citěním těch, na jejichž vybledlých malbách je lidská postava dosud tak strnulá a plochá, že musí uplynout ještě pět staletí válek a morových ran, než zazáří úsvit renesance? Pravda, na rozdíl od nás si tito nedokážou představit změnu a žijí v jistotě a bezpečí, že i za tisíc let budete ty i tví druzi stejní jako oni. Ale stačí takhle jejich prostoduchá víra k tomu, abys k nim mohl z nekonečné dálky napřáhnout ruku?

Část první

**Cesta do Paříže
aneb Nová manželka**

1.

Když v době druhé noční hlídky probudil Ben Attára ze spánku čísi jemný dotyk, zprvu se domníval, že mu první manželka ani ze snů nezapomíná vyjadřovat vděk za rozkoš, kterou jí poskytl. V sametově hebké tmě kolébající se kolem přiblížil k ústům dlaň, která ho pohladila, aby ji znovu políbil. Ovšem suchá horkost proudící k jeho rtům ho naráz vyvedla z omylu a Ben Attár štítivě odstrčil ruku černého otroka, který vycítil pánovu nevoli a honem se vytratil. Zatímco Ben Attár dál ležel nahý a otupený tvrdým spánkem, znovu se do něj zahryzla obava z celé téhle cesty. Zašátral vedle sebe, zdali se mu jinoch, který se opovážil uprostřed noci proniknout až na jeho lůžko, nepokusil ukrást opasek s drahokamy; honem si ho připjal kolem pasu a teprve pak si oblékl roucho. Nakonec potichu, beze slova rozloučení vyklouzl z malé kajuty a vyšplhal po provazovém žebříku na palubu. A třebaže dobře věděl, že jeho chvatný odchod, jakkoli tichý, manželku probudil, spoléhal se na ni, že se jej nepokusí zadržet, vždyť přece sama dobře ví o povinnosti, jež ho nyní váže, a snad také stejně jako on doufá, že ji splní ještě před úsvitem.

Avšak letní obloha byla posetá hvězdami a z jejich ostrého třpytu bylo zřejmé, že do svítání je dosud daleko. Také vánek, který nyní něžně trhal pavučiny spánku z víček muže vystupujícího na palubu, nebyl ten čerstvý vítr, který se náhle zdvihá za třetí noční hlídky, nýbrž jako lehounká

vlnka jen mírně zčeřil vzduch a opět se rozplynul v ovzduší nad zálivem, v němž včera podle směsice větrů a vůně vody rozpoznali námořníci i cestovatelé ústí Seiny, kam mířili už čtyřicet dnů od chvíle, kdy vypluli z Magrebu. Aby neminuli místo, kde se do moře vlévá řeka, po níž mají doplout do samého srdce země Franků, rozkázal kapitán ještě před západem slunce zastavit, shodit kotvu, zkřížit a svázat obě kormidelní vesla a svinout hlavní plachtu na dlouhé ráhno, jež se pohupovalo před mírně sehnutým stěžněm. Na prostranství paluby, osvobozeném nyní od tísnivého třepotání velké trojúhelníkové plachty, se provazové žebříky proměnily v závěsná lůžka pro námořníky, které ani hluboko uprostřed noci neopouštěla všetečná zvědavost a mžouravými zraky sledovali, jak se Žid, pán lodi, snaží v sobě opět vykřesat touhu, aby uspokojil i svou druhou manželku, jež ho očekává ve své kajutě na lodní zádi.

Mezitím se ozvalo tiché cinkání rolniček a mezi koši s nákladem zboží se vynořila útlá silueta otroka, který o několik chvil dříve probudil svého pána opovážlivým dlouhým pohlazením a nyní mu s neproniknutelným výrazem podával mísu čiré pramenité vody. Vždyť by bývalo stačilo, aby zazvonil rolničkami, které má přišíté k oděvu, místo aby k nim vnikl až na lože a pokradmu se pásl pohledem na jejich nahotě, pomyslel si rozmrzele Ben Attár, zatímco si svlažoval obličej chladivou vodou, a beze slůvka varování či výčitky udeřil otroka vši silou do jeho temně černé tváře, až se hoch zapotácel. Avšak nezdálo se, že by ho to nějak zvlášť vyvedlo z míry, ani vysvětlení nepožadoval, vždyť od té doby, co vypluli od břehů Afriky, si zvykl, že na palubě není nikdo, kdo by ho ušetřil své hole, byť by ho přetáhl jen proto, aby ho držel na uzdě. Od chvíle, kdy se ocitl v zajetí širého moře, ztratil totiž tento syn pouště pevnou půdu pod nohama a jako uvězněná drobná mrštná šelma, jíž se vzápětí zmocní smrtelná hrůza, se potloukal dnem i nocí bludištěm lodi a podpalubí, aby se v zoufalství přimkl k jakékoli živé bytosti, lhostejno zda člověku, či zvířeti. Abú Lutfí a kapitán lodi dospěli k závěru, že nejlépe bude vysadit ho v nejbližším přístavu a vyzvednout ho až cestou zpátky, jenomže příznivý vítr opírající se do plachet korábu během prvních dvou týdnů plavby je zanesl daleko od pobřeží Iberského poloostrova, kudy procházela hranice mezi vírami, a když přistáli u rybářské vesnice nedaleko

Santiaga de Compostella, aby doplnili zásoby čerstvé vody, nenašli tam už jediného muslimského souvěrce, kterého by mohli požádat, aby se o vyděšeného hochu postaral. Křesťanům ho k opatrování svěřit nechtěli, poněvadž dobře věděli, že s blížícím se koncem tisíciletí by nedostali zpátky téhož chlapce, kterého u nich zanechali, nýbrž zakřiknutého a sklíčeného novokřtěnce.

Ostatně právě kvůli zvěstem o blouznivém náboženském třeštění zachvacujícím křesťanská knížectví a království, jež se v posledním roce roznesly po Andalusii a Magrebu, se židovský kupec Ben Attár a jeho arabský společník Abú Lutfí rozhodli pokud možno zkrátit cestování po pevnině, aby zbytečně nevystavili nebezpečí své životy i zboží, neboť kolem hradů, vesnic, panství a klášterů se to jen hemžilo zbožnými křesťany, jejichž duše horoucně prahly po mesiáši posetém ranami, který dle všech předpovědí zanedlouho sestoupí z nebes na zem a oslaví s nimi tisícileté výročí od svého prvního příchodu na svět, a současně se děsily toho, že v hodině posledního soudu dojde také na zúčtování nastřádaných hříchů a oni se budou muset zodpovídat především z toho, že se mezi nimi dosud svobodně a nevzrušeně pohybují tihle tvrdošjní izraelité a muslimové, kteří odmítají uvěřit v Boha přibitého na kříž a rozhodně od něj neočekávají žádnou spásu. V této soumravné době, kdy se na švu mezi starým a novým tisíciletím stupňuje víra a náboženský zápal, bylo proto bezpečnější vystříhat se styku s jinověrci a spokojit se alespoň po větší část cesty s divokou přírodou, kupříkladu s mořem, které je sice také plné podivných rozmarů i záludných úskalí, přesto se však nemusí zodpovídat ničemu, co leží mimo dosah jeho chápání. A tak místo aby vypluli na východ, minuli útesy Gibraltar a zamířili po Středozemním moři na sever k ústí Rhôny, odkud by pokračovali proti proudu širokého říčního toku, který se hemží místními plavidly, a zbytek cesty dojeli po pevninských cestách, kde na každém kroku číhá nebezpečnoství a kde to jen hučí horlivými křesťany toužícími po pokání a obětech, rozhodli se dát na radu protřelého mořeplavce, který jim navrhl jinou cestu, bezpečnější, byť rovněž smělou. Tento starý mořský vlk jménem Abdulšáfí, jehož praděd padl do zajetí Vikingů při jednom z jejich posledních vpádů do Andalusie a byl přinucen se svými únosci strávit dlouhé roky

na evropských mořích a řekách, jim přinesl dva starobylé papýry s barevnými mapami, na nichž byla zeleně vyznačená moře a žlutě pevniny, ověšené červenými zálivy a protkané modrými řekami, po kterých se lze dopravit takřka kamkoli. Při podrobnějším prozkoumání se sice mapy tu a tam od sebe lišily a například země Skotů, jež se na jedné mapě objevovala, na druhé chyběla a překrývalo ji moře, obě souhlasně však ukazovaly meandrovitou severní řeku, byť ji nazývaly každá trochu jiným jménem, po níž mohou dva severoafričtí kupci z přístavu Tanger doplout až do odlehlého městečka jménem Paříž, kam se stáhl jejich třetí společník Rafael Abúlafja, aniž by museli během cesty vkročit na suchou zem.

A tak tedy na radu onoho zkušeného námořníka, pravnuka pirátského zajatce, jenž projevoval o jejich cestu rostoucí zájem, zakoupili v přístavním městě Salé veliký koráb, starý, avšak z bytelného dřeva, který za dávných dob sloužil jako válečná loď ve flotile chalífy Hišáma I. a střežil vodstva jeho říše. Někdejší admirálský můstek na přídi i boky pokryté řadou zrezivělých štítů porostlých lišejníkem ponechali, avšak zbytek korábu upravili k mírovým účelům. V podpalubí zbudovali oddělené kajuty, rozšířili skladovací prostory v útrobách lodi, zpevnili její kýl mohutnými dřevěnými hřeby, vztyčili vyšší stěžeň a upevnili na něj trojčipou latinskou plachtu. Pak vyčkali, až léto předvede svou vrcholící sílu, a vyslali Abdulšáfího, aby v přístavu vybral šest zběhlých námořníků, s nimiž podniknou zkušební plavbu tam a zpět podél gibraltarských útesů. Loď se ve zkoušce osvědčila, a tak ji naložili zásobami zboží, které jim po dva roky leželo ladem ve skladech, a přidali zboží další. V podpalubí se navršily sudy plné nakládaných rybích žaber, džbány olivového oleje, velbloudí kůže a levhartí kožešiny, vyšívané tkaniny, tepané měděné nádoby zdobené rukou umělce. K nim přibyly pytle koření, cukrová třtina, zapечатěné koše plné datlí, fíků a medových pláštvi a vaky s pouštní solí, v jejichž hloubi se ukrývaly vykládané meče zdobené drahokamy a flakonky se vzácnými vonnými esencemi. Na přelomu letních měsíců Sivan a Tamuz pak konečně vypluli na moře, poprvé v životě se obrátili zády k východu a s tváří vystavenou zapadajícímu slunci brázdili mořskou hladinu směrem k rozlehlému oceánu. Nejprve pluli opatrně na dohled od

břehů Andalusie, pak stočili loď na sever, pokračovali kolem pobřeží córdobského chalífátu a leónského království a dál pluli na východ podél severních břehů Kastilie a Navarry, dokud nedospěli k přístavu Bayonne. Odtamtud po krátkém odpočinku pokračovali na sever podél břehů Akvitánie, gaskoňského a gouyennského vévodství, až připluli ke břehům Belle Île a obrátili se na severozápad, směrem k širému oceánu, aby se bezpečným obloukem vyhnuli hrozivě zježeným mysům pusté Bretaně. To už byli z nekonečné plavby tak vyčerpaní, že zapochybovali nad správností dávných pirátských map a zatvrzele hledali ústí vytoužené řeky už v prvním velkém zálivu, který se objevil před jejich zrak, brzy však seznali, že se unáhli, a dalších sedm dlouhých dní pokračovali v plavbě na sever, minuli rozlehlé vévodství normanské, až se konečně mohli obrátit na východ a takto doplout ke krokodýlímu chřtánu dalšího zálivu, který se časně zrána odhalil jejich zrakům v celé kráse a do něhož se vlévala ona toužebně očekávaná řeka Seina, jež je měla klikatou, avšak bezpečnou cestou dovést až na místo, kam zmizel jejich třetí společník poté, co se podřídil odmítavému postoji své manželky a stáhl se do ústraní.

A třebaže tisíc let křesťanského letopočtu by neměl nikterak vyvádět z míry Židy ani muslimy plavící se stranou ostatních po vlnách univerzálního oceánu, zdálo se, že magrebská loď, razící si cestu vpřed jako cválající bujný kůň, vnímá probuzené náboženské blouznění vyzářující z přílehlých křesťanských břehů, jak jinak si totiž vysvětlit horlivost, s níž mořeplavci pronásledovali černošského mladíka za to, že se tu a tam pokoušel navázat spojení s pradávnými božstvy svého kmene, jež ze zasutých vzpomínek na pohanské dětství vyvolala hrůza z nekonečných vod oceánu. Vždyť právě v těch svých podivných modlitbách, uvažoval Ben Attár, může tenhle vyděšený hoch nalézt klid a přenést ho také na ostatní. Arabští námořníci však byli jiného mínění, a pokaždé když zastihli jinocha, jak klečí a rozplývá se v modlitbách ke slunci, měsíci či hvězdám nebo u starého admirálského můstku padá na tvář před vyobrazením zvířat vyřezaných na vrcholku stěžně, spěchali ho zvednout na nohy a zmrskat za to, že poskvřnil svou modloslužbou víru v jediného neviditelného Boha, jenž se právě zde na širé mořské pláni zdál svým věřícím nejen božstvem potřebným a nutným, ale také jediným myslitelným. A jelikož

se obávali, že africký hoch bude dál potají rozněcovat proti nim Boží hněv, přišli mu k haleně měděné rolničky, aby ho mohli snáze sledovat na každém kroku, takže i teď, když nesl Ben Attárovi z podpalubí pokrm, který mu uchystal, drolilo jejich slabé cinkání ticho noci.

Na kulatém mosazném podnose přinášel mísu z pálené hlíny naplněnou až po okraj hustou žlutou polévkou, v níž plavaly kousky bílého sýra. Vedle mísy stál jemně tepaný stříbrný košík plný fíků sklizených a vysušených v sevillských sklepeních a na nich ležela opečená ryba, již vylovili v síti na počátku noci a její oko se blýskalo ve tmě, jako by se dosud nesmířilo se smrtí. Takhle pozdě nad ránem sice neměl Ben Attár na tak vydatné jídlo ani pomyslení, přiměl se však alespoň usrknout několik hltů horoucí polévky a uzobnout pár soust bílého rybího masa, aby nepil víno na lačný žaludek, neboť navzdory zákazu rabínů, podle nichž nesmí Žid přijmout víno nalévané modloslužebníkem, mladý otrok mu právě plnil číši jiskřivým mokem. Chtěl se sice poddat jeho opojné síle zatemňující mysl, aby se lépe dostal do onoho bezstarostného, mlhou zastřeného rozpoložení, z něhož vyrůstá ta správná touha, vyvážená mezi poddajnou něhou a tvrdostí, jako ta, již se nechal vést při milostném spojení na začátku noci, ale přesto se musí mít na pozoru před neznámým vínem, jehož působení pro něj dosud zůstává tajemstvím.

Amforu vína, kterou mu před dvaceti dny v přístavním městě Bordeaux nabídli výměnou za džbánek olivového oleje, chtěl Ben Attár nejprve z ohleduplnosti k víře svých druhů odmítnout a místo toho se spokojit s pár doušky sladkého rozinkového vína ze džbánu, který si vzal s sebou, aby měl nad čím pronášet o šabatu *kiduš* a *havdalu*. Sám lodní kapitán jej však vybědl, aby se toho franského vína lákavé vůně i lahodné chuti nezříkal. Pro mořeplavce není pití vína hříchem, a to ani pro mohamedány, vysvětlil jim Abdulšáfí, z něhož učinila dlouhá léta strávená na mořích nejen ostrříleného mořského vlka, ale také rozhodčího ve věcech námořního zákona. Vždyť pokud je pravda, že se všichni lidé na světě dělí do tří skupin – na živé, na mrtvé a na ty, kteří se plaví po mořích, neboť ti ve skutečnosti nejsou ani živí, ani mrtví, nýbrž jen doufají ve spásu –, pak jistě není nad dobré víno, jež naplňuje lidská srdce nadějí. A proto také jakmile nyní kapitán zpozoroval Žida, jak si uprostřed tiché

nocí svlažuje rty doušky vína, sešplhal hbitě ze svého vysoko zavěšeného lůžka a přišel blíž, aby si také přihnul a dodal si odvahy, nikoli však kvůli ženě čekající na loži, nýbrž kvůli ústí řeky, jejíž koryto, jak doufal, zůstalo i vprostřed léta dostatečně hluboké a široké, aby do něj mohl bez bázně a úhony vplout bachratý koráb.

Kapitán se nikdy neodvážil nalít si číši, aniž by k tomu dostal svolení pána lodi. Jakmile ovšem jednou začal pít, proléval si víno hrdlem rychle a takřka bez přestávky, jako by lokal vzduch, a tak nebylo divu, že mladý otrok byl znovu a znovu poslán do útrob lodi pro další džbánek, až klokotání a zurčení vína tekoucího proudem probudilo v podpalubí i Abú Lutfiho, spícího spánkem spravedlivých mezi pytlí koření a velbloudími kůžemi vedle dobře ukrytých vzácných mečů a dýk, a přivábilo ho na palubu, kam vyšel ne snad proto, aby porušil zákaz Prorokův, nýbrž aby se pokochal pohledem na rubínově zbarvený nápoj a snad i nasál do chřípí jeho podivuhodnou vůni. Avšak tváří v tvář lehkomyšlnému a klidnému popíjení Abdulšáfího opět neodolal, vzhlédl k temné obloze, zdali i tady, tak daleko od rodné země, kde jej svírá úzkost ze vstupu do samého srdce zaostalé křesťanské země s vratkou panovnickou mocí, zmítané horlivým zápallem pro zdejší nicotnou víru, na něj bude číši zrak shůry dohlížet, aby si nesmočil jazyk v tomto moku oblíbeném místními obyvateli, jistěže ne pro vlastní potěchu, Bůh chraň, nýbrž jen aby okusil podstatu elixíru, v němž se utápějí myšlenky a city těch, s nimiž se zanedlouho bude muset potýkat. Zavřel oči, vzal číši do dlaní a přiblížil si ji ke rtům, zlehka upil z chladivého vína a rázem zbledl, neboť právě pochopil, jak úžasná je chuť tohoto zapovězeného nápoje a jak snadno lze podlehnout jeho svodům. Proto se okamžitě rozhodl zakázaného pití nechat. Neměl však srdce vylít to výtečné víno do moře, předal proto číši kapitánovi, který ji ihned dychtivě vyprázdnil a na znamení vděčnosti mu prstem ukázal na obloze dvě nové hvězdy, jež se objevily za poslední noci nad severním obzorem na důkaz cestovatelům, jak dalekou cestu pod nebeskou klenbou vykonali.

Mladý otrok zatím sklízel zbytky ryby, kterou povečeřel Žid, než ale vyhodil rybí kosti do moře, neovládl nutkání, padl na kolena a potají se pomodlil ke kůstkám ve stříbrném košíku, aby ho poté, co se dotkly smrti

a zániku, zahrnuly milostí. Měkké cinkání rolniček ozývající se s každým jeho pohybem vyzradilo jeho počínání námořníkům na palubě, nikdo z nich však už neměl sílu vstát a utnout tu zakázanou modlitbu, snad i proto, že s blížícím se příjezdem do franské říše bylo lépe nepohrdat žádným pramenem spásy, byť by na sebe vzal podobu útlé rybí kostřičky. Ostatně přímo před nimi, nedaleko místa, kde by se mělo nacházet ústí řeky, plápolal od počátku noci oheň, jako by už kdosi zaznamenal cizí koráb kotvící u pobřeží a cizincům na uvítanou se ozdobil září plamenů.

Jak toto první setkání dopadne? Cestovatelé na palubě nespouštěli zraky z rudě šlehajícího znamení. Doposud ubíhala plavba příjemně a bez větších nástrah, jako by se židovský a muslimský Bůh nad mořskou hladinou spřátelili, a co snad scházelo jednomu, doplnil druhý. Příroda jim ukázala laskavou tvář, a třebaže někdy obloha potemněla, strhla se průtrž mračen a loď zaplavily přívaly deště, zakrátko už se vyčásilo a bouře pročistila vzduch, takže ani tyhle rozmary počasí nebránily kapitánovi dál s napnutou plachtou křížovat vlny oceánu a využít beze zbytku požehnání příznivého větru. Ani zvědavost ostatních lodí plujících kolem jim nedělala velké starosti. Jejich koráb působil sice v těchto vodách jako podivný vetřelec, avšak ihned bylo zřejmé, že je to osamocená loď, která navzdory své cizosti sotva představuje nebezpečí. Dosud sice byla patrná její válečná minulost, ovšem její bachratý trup věstil mírumilovné záměry. A pokud někdo zvláště podezřívavý neměl klid, dokud nevstoupil na palubu korábu a neprozkoumal jeho útroby, stěží mohl shledat hrozbu ve velbloudích kůžích, měděných nádobách či v sušených fících a svatojánském chlebu, které mu ochotně předložili k ochutnání. Když nakonec převzal návštěvník od Abú Lutfího hrst soli zabalenou v tenkém papíru, pln vděku se rozloučil, nic netuše o ukrytých dýkách s pečlivě nabroušenými zakřivenými čepelemi. Pravda, pohled na jednu či dvě ženy v pestrých šatech a s tvářemi zahalenými tenkým závojem, které se procházely po palubě či posedávaly na starém admirálském můstku, dokázal v srdci zvědavců rozvířit jistý neklid, byl to však jen neklid duše, nikoli znepokojení náboženské či vojenské.

Avšak nyní, když se chystali opustit širé moře a plout proti proudu řeky do nitra pevniny, budou bezpochyby ze všech stran přitahovat ne-

důvěřivé pohledy místních obyvatel. Jak si mají počínat? Mají snad před nimi odhalit všechny cestující a nechat je vyjít na palubu, aby vedle obchodního cíle cesty vystavili na odiv také láskyplnou rodinnou pospolitost, plující zvolna vpřed? Anebo bude moudřejší hojnost přepychového zboží i vzácný lidský náklad, který přivázejí ze zkvétajících krajů afrického Magrebu, před cizími zraky ukrýt a na palubě ponechat jen několik drsných ošlehaných námořníků, visících na provazových žebřících jako zachmuřené opice, aby odradili každého, koho by jen napadlo si s nimi zahrávat? O tom nyní rokovali Ben Attár a Abú Lutfí se svým kapitánem, neboť navzdory mnohým cestovatelským zkušenostem sami dosud nezavítali dále na sever než k barcelonskému zálivu.

V posledních deseti letech totiž oba kupci každé léto počátkem měsíce Av připlouvali s flotilou plachetnic naložených hojností zboží k břehům Barcelony, aby se zde setkali se zmíněným Abúlafjou, Ben Attárovým synovcem a srdečným obchodníkem, který se za nimi vypravil z Toulouse a překročil sám Pyreneje, jednou v přestrojení za mnicha, jindy za malomocného, neboť takto mohl v záhybech šatů snáze ukrýt všechny stříbrné i zlaté dukáty a drahokamy, za něž směnil v Provinci a v Akvitánii zboží z uplynulého roku, před chamtivými výběřčími cla v malých knížectvích a hrabstvích i před lapky číhajícími podél cest.

Ben Attárovu srdci bývala tato setkání obzvláště drahá, neboť se v nich snoubila radost ze shledání s milovaným synovcem a blyštivý lesk zlatých a stříbrných mincí, které se k nim dokutálely až z dalekých křesťanských knížectví na severu. Také Abú Lutfího se pokaždé zmocnilo rozechvění při pohledu na zelenavé dukáty, v něž se proměnily všechny ty měděné nádoby, velbloudí kůže, vonné esence a váčky s kořením, které předtím příčinlivě a s vynaložením značné námahy shromáždil během svých cest po vískách a městečkách pohoří Atlas. Není tedy divu, že dychtivá nedočkavost obou obchodníků rok od roku vzrůstala, až jim přestalo připadat bezpečné, aby Abúlafja zůstal v některém z hostinců se vším tím nashromážděným bohatstvím být jen na chvíli o samotě. Uspíšili tedy přípravy na cestu a z Tangeru vyplouvali už na konci měsíce Tamuz, aby stovky mil dělící je od barcelonského přístavu spolykali za šest nebo sedm dní jen s krátkými nočními zastávkami při pustých pobřežích Iberského po-

loostrova, nové zboží neprodleně složili ve stájích, sousedících s krčmou tamního židovského kupce jménem Rafael Benvenisti, a zaplatili námořníkům mzdu nákladem stavebního dřeva, který poslali s loděmi nazpět. Z obavy před zradou se totiž společníci nejenže nevraceli domů s týmiž námořníky, ale dokonce dávali přednost cestě po pevnině. Lehcí a už bez nákladu si zakoupili dva ušlechtilé koně a na jejich hřbetech odcváľali k blízkému pahorku. Tam se na samotě uprostřed stinného háje ukrýval starý zchátralý hostinec, kde podle některých pověstí trávili před šesti staletými podzimní měsíce poslední římsí císaři. V šeru jeho prostorných vlhkých komnat se nejprve oba kupci pokusili hlubokým spánkem zchladit žár slunce, které je během dlouhých hodin mezi zářivým blankytem oblohy a sytou modří mořské hladiny páľilo do očí a sežehávalo jejich těla. Avšak tento spánek neměl dlouhého trvání, úzkostná obava o třetího společníka je záhy probudila, zaplašila únavu a vyhnala je ven bloudit po stezkách v okolí, aby se nakonec stejně vrátili s prázdnou a znovu počítali, jak dlouho může jejich srdečnému příteli cesta trvat, neboť v posledních dvou letech už nepřicházel později jen o den nebo dva, nýbrž jejich čekání se prodlužovalo o tři nebo i čtyři dny, což jejich společník zpravidla vysvětľoval skutečným nebo domněľými nebezpečími, jež ho přiměľla se skrývat a měnit přestrojení, aby zmátl protivníka, který mu podle jeho míněni ukládal o život.

Tato svěrázná záľiba v převlecích Abúľafju natolik pohltila, že už hleděľ oklamat nejen nepřátelské cizince, ale také oba společníky toužebně očekávající jeho příchod, které navíc mimo převleků máľ i svou schopnost přiblížit se na smluvené místo setkání ze zcela nečekané strany. Ať se Ben Attár a Abú Lutfí snažili sebevíc a vyhlíželi svého třetího společníka na všech stezkách a pěšinách, aby ho mohli náležitě přivítat, pokaždě je Abúľafja dokázal obelstít, prošel kolem nich nepoznán a teprve večer, když se oba zklamaně vrátili do hostince zkrúšení obavami o jeho život i o osud zlata a stříbra, které s sebou měl přinést, se ke svému údivu dozvěděľi, že muž, jehož očekávají, je již zde, dokonce i povečeřel a teď se oddává hlubokému spánku, aby si odpočinul od svých záľudných převleků a klamů. Ale to už se Ben Attár neudržel a v době druhé noční hlídky se vkradl do pokoje spícího, s úsměvem přelěťľ zrakem převleky poházené kolem

synovcova lůžka a mlčky položil dlaň na jeho černé kadeře, jež mu tolik připomínaly kučeravou hlavu zesnulého otce, až Abúlafjovi nezbylo než přestat předstírat spánek, otevřít usměvavé oči a pustit se do vyprávění.

A tehdy se vyřinul proud příběhů tryskající jako pramen bystriny. Zpočátku Abúlafja líčil spletitá dobrodružství, která jej potkala po cestě z Toulouse do Barcelony, pyšně vyprávěl, jak se mu podařilo přelstít strážce malých vévodství a knížectví, jež uvalují těžkou berni na každého, kdo tudy prochází, aby se z ní uživili ti, co zde žijí trvale. Abú Lutfí, kterého veselý hlas kupce ze severu vytrhl ze spánku, přispěchal ke dvěma židovským společníkům a nehledě na pozdní noční hodinu požadoval, aby před něj Abúlafja ihned vysypal zlaté a stříbrné dukáty a vypověděl mu příběh každé mince zvlášť, jakou má hodnotu, odkud se přikutálela a za co byla utržena. A jelikož si tento Arab naprosto přesně pamatoval veškeré zboží, které od něj Abúlafja v loňském roce převzal, zbystril, zdali jej společník nechce ošidit, a s vynaložením plného soustředění sledoval každický pohyb zboží, jež většinou nebylo prodáno přímo, nýbrž putovalo z ruky do ruky v roztočivých a nepřehledných naturálních směnách, dokud se nenašel zákazník ochotný zaplatit za ně tvrdou měnou – mincí nebo drahokamem, které již mohl Abúlafja v záhybech šatů přinést společníkům z jihu. Kvůli neutuchající zvědavosti Abú Lutfího si musel Abúlafja vybavit každického kupujícího, vzpomenout si na jeho jméno, původ i způsob obživy a popsat, jak smlouval a na jakou cenu nakonec přistoupil, a v zápalu vyprávění se nechal strhnout k tomu, aby jim popsal i oděv a tváře svých zákazníků a někdy také prozradil jejich domněnky a přesvědčení, takže za úsvitu se už proplétaly příběhy o cestách loňského zboží s novinkami z širokého světa. A tak se dva Afričané z Tangeru dozvěděli, který hrabě že před nedávnem zemřel a který vévoda se narodil v Gaskoňsku, v Toulouse a v údolí Loiry, kdo dál sveřepě válčí a kdo již s nepřáteli znaveně uzavřel smír, která řeka se za loňské zimy vyčila z břehů a jaká nákaza vypukla na jaře, co za myšlenky se šíří z klášterů a kterak se chová šlechta, a také kudy bloudí a kde se usazují Židé. Ale především co se změnilo a co zůstalo při starém, pokud se jedná o vkus mužů a rozmary žen, aby jeho obchodní přátelé věděli, po jakém zboží se mají poohlížet a co mu přivést napřesrok.

Druhý den, když už dostatečně ze všech stran rozebrali loňský rok a začaly se rýsovat opatrné vyhlídky na rok příští, nadešla významná chvíle Ben Attára, jemuž připadl ožehavý úkol rozhodnout, jak se zisk rozdělí mezi tři kupce. Aby osvobodil mysl od všeho rozptýlení, poslal oba své druhy zpátky do stájí u Benvenistiho krčmy, kde mohl jižní společník vyloužit severnímu, co za nové zboží mu přivezli, obhájit výběr a usmlouvat cenu, za niž se bude prodávat. Ben Attár zatím zavřel dveře na petlici, zatemnil okno, zapálil dvě veliké svíce, vysypal před sebe na stůl úlovek mincí, zlatých slitků a drahokamů přivezených ze země Franků a jal se v myšlenkách křížovat uplynulý rok, aby mohl z hlediska námahy vložené do společného podniku spravedlivě vyměřit podíl každého společníka na výsledném zisku. A zatímco seděl ve starobylém římském hostinci v srdci hlubokého hvozdu, v myšlenkách se vydal nejprve ve stopách Araba, který putoval křížem krážem mezi kmeny usazenými na okraji Sahary a skupoval od nich vonné esence, koření, kožešiny a dýky. A čím více v představách židovského kupce žhnulo slunce a pouštní kočovníci nabývali divokého vzezření, tím větší soucit nad izmaelitou ho jímalo, a tak přihazoval další a další mince a drahokamy k jeho skromné hromádce, která se útěšně vršila. Ale tu se ozval zahořklý hlas Abúlafjova ducha a obrátil mysl nejstaršího společníka na sever ke studenému větru, dešti a blátivým cestám Evropy. Poté co shrnul několik velkých zlatáků k hromádce obchodníka cestujícího mezi křesťanskými panstvími a tvrzemi v údolí Touraine, přisypal k ní ještě několik drobných stříbrných dukátů za jeho nadání proklouznout v přestrojení, znalost jazyků a lstivou duchapřítomnost. Stále mu to však nebylo dost, srdce se mu svíralo lítostí nad osamělým Židem bloudícím mezi nenávidnými a pohrdlivými jinověrci, a tak natáhl ruku a přisunul k jeho podílu ještě dva zářivé drahokamy z muslimovy hromádky.

Zatímco svíce na stole se roztékaly a pomalu dohořivaly, uvědomil si židovský kupec, že ve své vroucí náklonnosti k věrným druhům zkrátil sám sebe. Nesmí přece zapomínat, že zdrojem všeho toho bohatství je nejen jeho vlastní jmění, ale také jeho iniciativa, styky a rozlehlá skladiště. Sám se sice nevydával na daleké cesty, avšak jeho starostlivá péče se vznášela do dálek a svými širokými křídly ochraňovala společníky

před každým nebezpečím. Nyní ho vzpomínky zanesly také k manželkám a dětem, k jejich početnému služebnictvu a velikým domům, jimž nestačí pouhé přežívání, nýbrž chtějí žít v nadbytku a přepychu, a to vše položil na misku vah proti prostému tuláckému životu Abú Lutfího a tragické osamělosti Abúlafji, a v mihotavé záři svící rozvážně ubral z hromádek svých společníků a nahrnul si mince a drahokamy k sobě. Když dohasl skomírající plamínek a poslední jiskru světla pohltila tma, ležely už před ním svázané tři měšce z levhartí kůže, které ukryl mezi zavazadla dvou společníků, ačkoli spíše než společníky sobě rovné v nich potají dosud spatřoval spíše své pomocníky. Teprve tehdy se jeho mysl upokojila, uvolnil petlici na železných dveřích, otevřel okenice a vykoupal zrak v příjemném odpoledním světle tančícím mezi korunami stromů, aby utišil rozbouřenou duši po těžkém vnitřním zápase o spravedlnost.

Ale to už k němu doléhal dusot koňských kopyt, blížící se od zálivu. Oba společníci jako by byli vysíleni jakýmsi vzájemným sporem a ve tváři Abú Lutfího se zračil hněv, zřejmě ho podráždilo lehké opovržení Abúlafji nad přivezeným zbožím a nízký odhad ceny. Čest, hrdost i obava, že jen přilije do ohně svého hněvu, však izmaelitovi bránily na místě prozkoumat obsah měšce z levhartí kůže mezi jeho zavazadly, ani si ho nezkusil potěžkat v hrsti a srovnat jeho váhu s měšcem Abúlafjovým a Ben Attárovým, protože i kdyby náhodou zjistil křivdu, zapletl by se do složitých počtů, jimiž by začali ti dva Židé bleskově žonglovat a které by stejně nedokázal sledovat, a proto se rozhodl raději se s nimi hned rozloučit a vydat se na cestu, ostatně většinou se tak jako tak s Ben Attárem nevraceli společně, aby snad sám ďábel nepodlehл pokušení přepadnout je. Přivázal zavazadla na koně, měšec z levhartí kůže si připjal k pasu hned vedle váčku obepínajícího jeho varlata, a jen co pojedl z košer připravené večeře, kterou jim poslala žena Benvenistiho, rozhlédl se, aby správně určil světové strany, poklonil se až k zemi směrem, jímž daleko v poušti leží svatá Mekka, přiložil si dlaně k uším a jal se recitovat smělou, vyzývacou modlitbu k slávě Boží a Prorokové, již uzavřel zlověstnou kletbou seslanou na každého, kdo mu kdy v minulosti či budoucnosti zkriví třeba jen vlásek na hlavě. Pak drsně poplácal oba Židy po ramenu, a jelikož na rozdíl od Abúlafji mu hrdost bránila přestrojovat se za

někoho jiného, i kdyby to mělo být pro jeho vlastní bezpečí, spokojil se s tím, že si obličej zahalil šátkem, který přivezli otcové jeho otců z pouště, aby ho nepoznali ti, kdož na něj číhají při cestě, a kdokoli jej bude pronásledovat, aby nevěděl, za kým že se to žene. S prvními známkami soumraku se vyhoupl do sedla koně, pobídl ho k trysku a vyrazil směrem ke Granadě na cestu, kterou podnikne celou pod rouškou noční tmy.

Ačkoli Ben Attár choval ke svému izmaelitskému druhovi důvěru i přátelskou náklonnost, pocítil úlevu, když v červánkách dohasínajícího dne konečně odezněl dusot koňských kopyt, neboť teprve pak se cítil dostatečně svobodný a volný, aby se mohl odpoutat od zboží, cinkání mincí a světských novinek a mohl si konečně vyslechnout, co za uplynulý rok potkalo jeho drahého synovce, kterého trpký osud odloučil od domova a rodiny. A třebaže pro dva cizince, nadto Židy, nebylo příliš rozumné vzdalovat se za tmy od hostince, ti dva si neodřekli to potěšení, a jen co dobře ukryli měšce z levhartí kůže, vydali se společně hlubokým hvozdem k zákoutí, které si oblíbili už za svého prvního setkání nad barcelonským zálivem. Tam mezi zvrásněnými skalisky poblíž rokle, jejíž ústí se rozevřelo při posledním zemětřesení, pak zapálili oheň, nejen aby odradili místní vlky či zvědavé lišky, ale také aby mohli posypat řeřavé uhlíky vonnými bylinami, které je ovinou kotouči libého dýmu a provoní smutek a radost uplynulého roku. Ačkoli se Ben Attár už nemohl dočkat, až uslyší, co nového se odehrálo v osobním životě vyhnance, jenž opustil před lety slunce a moře severní Afriky, aby je vyměnil za osamělost v srdci zaostalých křesťanských zemí, věděl dobře, že se od něj coby staršího a váženějšího očekává, že bude mluvit jako první, a to nejen proto, aby naplnil svou povinnost podat zprávu o tom, co je nového v rodině, u žen a matek, u synů a dcer, bratrů a sester a dalších příbuzných a přátel, o nichž Abúlafja toužil slyšet do nejmenších podrobností snad právě proto, že je zradil, ale také proto, že jedině strýcovo vyprávění dokázalo uhasit synovcovu žízeň po rodném městě s jeho bílými domy z vápence a úzkými uličkami, s jeho olivovníky, palmami, záhony zeleniny, zlatým písčítým pobřežím a narůžovělým přístavem, a nakonec mu dovolilo po letech znovu hořce oplakat smrt jeho mladé, krásné ženy, která se vrhla do mořských vln a utopila se kvůli temnými čarami zakletému, slab-

myslnému děvčátku, jež přivedla na svět, a touto svou neslychanou smrtí jen znásobila hanbu, která dopadla na jejího ovdovělého manžela a nakonec ho přiměla vzdálit se do vyhnanství.

A tak uprostřed bolestných i sladkých vzpomínek na minulost plynul nádherný letní večer na španělské marce, oddělující od sebe dvě velká náboženství světa. A jakkoli se občas zachvěli obavou o třetího společníka, který zatím cválal nocí s levhartím měšcem pohupujícím se u slabin, těšili se tím, že už s nimi není muslim, takže teď konečně mohou tu a tam okořenit svůj rozhovor svatým jazykem a jeho starobylými výrazy, a nazítří večer, až nadejde devátý den měsíce Av a připojí se k nim Benvenisti s deseti dospělými Židy, které najal zvlášť kvůli modlitbě a žalozpěvům nad zbořením Chrámu, budou moci zapomenout na měšce nadité zlatem i na obchodní starosti, naberou do hrstí popel z ohniště a posypou si jím čelo, aby se tak připojili k věčnému truchlení a bázni svého lidu.

2.

Do vždy nastražených uší Abdulšáfího pronikalo tiché šumění noci ohlašující, že hodina druhé hlídky se už rozplynula v temnotě halící záliv a vystřídal ji čas hlídky třetí. Obloha nad východním obzorem začala blednout a měsíc klesl nad obzor do výšky lidské postavy. Coby lodivod a kapitán měl Abdulšáfí na starosti pouze zdárný průběh plavby, ale už i na něj se přenesla úzkostná obava o výsledek onoho tajného poslání, které nemělo nic společného s obchodem, a tak šel zatrást spícím Abú Lutfím, na něhož sama omamná vůně vína snesla dřímotu, aby probudil pána lodi, který ležel zpítý na prknech paluby, a poslal ho bez meškání za ženou, jež ho očekává v kajutě na zádi. Vždyť nad jejich poslední nocí na moři zanedlouho zazáří úsvit a posádka lodi ztratí soukromí, neboť z obou břehů Seiny je budou sledovat slídivé zraky místních obyvatelů plných posvátné hrůzy z blížícího se konce tisíciletí a mnozí z nich se jistě pokusí vstoupit na palubu cizí lodi, proplouvající v těsné blízkosti jejich domů, a budou chtít dohlížet na každý její pohyb. A tak když Ben

Attár s trhnutím procitl z hlubin spánku, cítil na tváři nejen nepokojné poryvy větru, jenž se proháněl vlahou nocí nad ránem, ale také ustaraný pohled společníka, který jím v zoufalém roztrpčení lomcoval. S lítostí si uvědomil, kolik vrásek zbrázdilo za poslední léta líce tohoto izmaelity, snad protože ho také vyvedlo z míry ono *odmítnutí* severního společníka, který se před nimi stáhl do ústraní.

Ben Attár s údivem zapřemítal, zda se mu podaří znovu roztáhnout perutě touhy, přesto však se honem napřímil, vrávoravě se opřel o obrubu paluby a sledoval černou vodu, jejíž vlnky šplouchaly o loď tkvící nehybně na místě. Zatímco dlaněmi roztržitě hladil neviditelné železné štíty, které zbyly na bocích lodí, snažil se probrat ze spánku a rozdrobit tu malátnou tíži opět na ona zrnka naditých zralých hroznů, z nichž hladká chodidla ve vinných sklepeních Bordeaux šlapáním vymačkala šťávu. Tam, kde v dálce tušil ústí řeky, dál planul strážní oheň a v odlesku na zčeřené hladině se jako přelud rozpínal obrys obrovitého ptáka. Všechny smysly Žida se otevíraly noci, nyní plné nových znamení, až náhle pocítil tiché nutkání padnout na kolena, jako by se nechal strhnout pohanským zápallem mladého otoka, který se mezitím postavil vedle něj, jako vždy svěží a bdělý, a zatímco rolničky na jeho plášti šepotavě cinkaly ve větru, byl připravený v kteroukoli chvíli pozvednout olejovou lampu a posvítit na cestu muži, který si musí pospíšet, aby ulehl ke své ženě a obcoval s ní dřívě, než vzejde úsvit.

Zde na zádi už potřeboval, aby ho vedlo světlo, protože trup lodi se tu rozšiřoval a místa tady bylo tolik, že tma se prohlubovala a znesnadňovala orientaci. Musel se vyhýbat nejen stohům drahocenných látek, pytlům napěchovaným kořením a džbánům oleje, spoutaným k sobě okovy jako řada vězňů, ale také zvířatům, která tu ležela, vstávala před ním a jejich smutné oči se ve tmě blýskaly jako řehavé uhlíky. Rozlehlý nákladní prostor bývalé válečné lodi, který se uvolnil, když nechali v podpalubí vytrhat vojenské pryčny, zlákal Abú Lutfího, aby kromě ovcí a slepic určených k vlastní spotřebě naložil ještě i mladý velbloudí pár, samečka a samičku, které hodlal věnovat nové ženě Abúlafjově, aby obměkčil její zatvrzelé srdce a také aby k ní všemi smysly pronikla vůně a esence afrického kontinentu, odkud pochází její mladý manžel. Ben Attárovi se

tenhle nápad zpočátku nezamlouval, ale nakonec svolil, ne snad z přesvědčení, že by tahle modrooká žena toužila zrovna po páru velbloudů, nýbrž poněvadž tajně doufal, že jim tato vzácná cizokrajná zvířata pomohou získat náklonnost tamních šlechticů, kteří lesk svého dvora rádi podtrhují tím, že se obklopují podivuhodnými zjevy přírody. Jen aby tahle sotva odrostlá velbloudata tu dlouhou cestu vydržela, přemítal Ben Attár, zatímco sledoval černého otroka, který se u nich zdráhavě zastavil, snad aby se jim zbožně uklonil anebo aby k sobě láskyplně přivinul jejich něžné hlavičky. Abú Lutfí je sice každý týden starostlivě krmil otepí slámy, na niž někdy položil roztékající se plátek páchnoucího žluklého másla, utlučeného ještě před odjezdem, avšak jejich krhavě zarudlé oči a neustálý třas v hrbech nevěstily nic dobrého. Kdy už konečně dospěje tato cesta k cíli? Zatímco pán lodi sestupoval do podpalubí, z hrudi se mu vydral srdceryvný povzdech. Vráť se vůbec někdy zpátky do svého rodného Tangeru, aby objal a políbil své děti? Pokusil se probudit malého syna rabína, který v posledních dnech odmítl nocovat u svého otce na přídi, ale trval na tom, že chce spát právě tady, v těsné blízkosti závěsu z tmavé těžké látky, před nímž se teď Ben Attár v lehkém znepokojení zastavil. Ale chlapec, který většinu času pomáhal námořníkům, každou chvíli šplhal na stěžeň rozhlédnout se po širém moři nebo odčerpával vodu z podpalubí, teď spal tak tvrdě a tiše, že se Ben Attár vzdal úmyslu poslat ho pryč. Převzal od černého otroka olejovou lampu a přikázal mu vrátit se zpátky na palubu. Teprve když nad hlavou uslyšel jinochovy vzdalující se kroky, poodhrnul závěs, za nímž se skrýval ještě jeden další, shrbil se a v hlubokém předklonu, téměř po čtyřech vlezl na lůžko své druhé manželky.

Na tomto místě, které si sama vybrala, položeném tak blízko lodnímu kýlu, že tu bylo slyšet šplouchání vody, ho ovanula zvláštní vůně nejen jejího těla, ale i zákoutí jejího domu vzdáleného odsud tisíce mil. Jako by i tady ve stísněné kajutě dál vařila svá jídla, větrala ložní prádlo a zalévala květinovou zahradu. Ve světle olejové lampy, vrhající stíny na staré zčernalé trámy bývalé válečné lodi, jež kdysi málem shořela během jedné z chalífových námořních bitev, na rozválená prostěradla, poházené šaty a oharky vyhaslých svící, ho najednou napadlo, že se jeho mladá man-

želka možná převaluje na lůžku a čeká na něj od počátku noci. Přepadla ho malomyslnost. Co když v ní tohle nekonečné, žhnoucí čekání mezitím vyostřilo osten nepřátelství a zloby, které jen zaplaší jeho touhu? Doufal, že se nepozorován vkrade na její lůžko, poslepu omámeně vklouzne mezi příkrývky, a ještě než se jejich těla spojí v milostném žáru, nejprve s ní splyne ve spánku, aby vnikl do jejího snu dříve, než sama ucítí jeho fyzickou blízkost, neboť jedině tak mu dokáže odpustit, že jí dnešní noci přináší i tělesnou vůni první manželky, před čímž se měl doposud vždy na pozor.

Jenže skutečně byla vzhůru. Její protáhlé jantarově hnědé oči ve tvaru ptačích perutí, zarudlé od bezesné noci, se podobaly očím lapené divoké šelmy. Ve městě, kde žijí, odděluje jeho dva domy labyrint spletitých uliček, aby se každá z jeho manželek cítila uvnitř svého vlastního hájemství v bezpečí. On sám, jelikož se mezi oběma domácnostmi stále pohyboval, dobře věděl, že vzdálenost mezi nimi není tak velká, jak by se mohlo zdát, ba někdy jej samotného překvapilo, jak blízko od sebe leží. Některé noci ho totiž přepadl sladce teskný neklid, vystoupil na střechu a mezi kupolemi domů bílého města, zamrzlými v měsíčním svitu jako řadra bleďých panen, přeběhl lehkými vznášivými skoky až na střechu druhého domu jako námořník přebíhající od příďe lodi na její záď. Možná i proto tenkrát na počátku jara, kdy v něm poprvé vzklíčila ona zprvu bezútěšná, později však zapálená myšlenka naložit všechno zboží, ležící již téměř dva roky netknutě ve skladech, odplout s ním do onoho vzdáleného městečka jménem Paříž a tam se tváří v tvář setkat se společníkem, který se před nimi stáhl do ústraní, nepřipadalo mu nijak nepatřičné vzít na tu cestu s sebou i obě své manželky. Byl přesvědčený, že poklidné a harmonické soužití obou žen dokáže svěhlové Abúlafjově novomanželce lépe než všechna květnatá slova, jak málo rozumí povaze lásky, jež v hojnosti zaplavuje jižní pobřeží Středozevního moře.

Jednou věcí si byl totiž Ben Attár odjakživa jist – svým hlubokým a chápavým vhladem do podstaty starostlivosti a lásky, jež jsou zapotřebí, aby probudily v jeho manželkách pocit bezpečí a jistoty. V každém milostném aktu věnovaném jedné byla přimísena starostlivá myšlenka na druhou. Kdyby tomu tak nebylo, cožpak by se odvážil žádat po nich, aby se odlou-

čily od dětí, služebnictva, vůní a tepla pohodlného, prostorně zařízeného domova, plného krásných nádob a vzácných látek, a nechaly se jako válečné zajatky vláčet ve stísněných, věčně se kymácejících kajutách lodí, která se plaví nikoli snad do Orientu, nýbrž na nehostinný sever, a navíc se vydává po dosud neprobádaných vodách? Na druhou stranu však, pokud byl ochoten podstoupit útrapy tak dlouhé cesty on, který už překročil práh čtyřicítky a ve svém věku už měl plný nárok na chmurné úvahy o blížící se smrti, jak by mohly odmítnout podřídit se jeho vůli ony, mladší než on sám? Však obě moc dobře věděly, že tuhle neohroženou výpravu podniká i v jejich zájmu. A pokud se v nich přece ozvala obava, zdali dokážou strádání na cestách snášet – oč větší starosti by si měly dělat s dlouhým putováním osamělého muže, který se na bezpočet dnů vzdálí nejen od pohodlí lože, ale i od něžného slůvka, jež by polaskalo jeho čelo obestřené starostmi? A kdyby s sebou chraň Bůh vzal jen první manželku, jejíž dva synové se už dokážou sami o sebe postarat, a slitoval se nad druhou, jejíž jediný synek je teprve pětiletý a pořád se jí drží za sukně, sám by tak vlastním přičiněním vyvrátil onen živoucí a neochvějný důkaz o stálosti a rovnováze svého dvojitého manželství, jímž hodlal překvapit onu bohobojnou ženu, která ještě ani teď za úsvitu, kdy jejich loď kotvila před ústím řeky, nemá sebemenší tušení, že on za několik dnů připluje na tomto podivném válečném korábu až k samému prahu jejího domu a tento živoucí důkaz jí představí.

Ben Attárův strýc, slavný učenec Ben Ghajját, ovšem nebyl jeho smělému plánu příliš nakloněn a považoval za nemoudré vystavit obě manželky, které se v běžném životě takřka nesetkají, trvalé blízkosti v malém a těsném prostoru společné paluby. Domníval se, že to bude jen další zdroj svárливosti a hádek, jenž se připojí k běsnění větrů a bouřím vln. Aby pak synovec nezůstal sám mezi mořeplavci, zvyklými vyhledávat neřestnou rozkoš v každém přístavu, usmyslel si dobrotivý strýc, že obešle přátele v Andalusii listem žádajícím, aby pro váženého cestovatele přichystali už na první zastávce v Cádizu třetí manželku, s níž se ožení jen dočasně pro účely této cesty. Ženu, jejímž domem bude loď, zemí mořská pláň a družkami vlny. Ženu, jejíž rozvodový list bude podepsán současně se svatební smlouvou a bude na ni čekat při návratu do přístavu,

kde se započal její život ve svazku manželském. Zdvořile a s úctou ke starcovým šedinám, před nimiž se vždy skláněl, Ben Attár tuto dobře míněnou nabídku odmítl, neboť věděl, že by jen přilila oleje do ohně nevraživosti, který tam v dalekých krajích proti němu plane. Byl si naprosto jist, že svým láskyplným porozuměním dokáže utišit každou bouři propukající z bolesti osamění i trýzně žárlivosti, tak jako byla bouře tato, vzdouvající se a hrozící vybuchnout v malém prostoru lodní kajuty, do níž se vmáčkl na samém třepotavém cípu noci.

Doma si vždy dával pozor, aby k ní neulehl, natož aby se jí dotkl, dokud si nebyl jist její naprostou svolností. Pouhá špetka hněvu totiž dokáže vášnivou touhu změnit ve spalující žár nepřinášející úlevu. Kdykoli proto v Tangeru vešel do její útulné ložnice s vysokým modravým stropem a oknem s výhledem na moře, nejprve si zkoumavě prohlédl její krásnou, světlem prozářenou tvář, jejíž vystouplé lícní kosti mu někdy připomínaly kostnaté rysy smutného muže, a pokud v ní rozeznal byť jen lehký stín zloby kolem očí nebo náznak zatřpklosti v koutcích rtů, raději se k ní nepřibližoval, i kdyby mu ve slabínách už klíčila slastná bolest touhy. Nejprve přistoupil k oknu a podíval se na loď pohupující se na vlnách zálivu, pak se pomalu otočil k lůžku vystlanému překrásnými pestrobarevnými přehozy, které pro ni sháněl Abú Lutfí mezi kočovnými kmeny severní Sahary, a pak jí začal tiše a jakoby mimochodem vyprávět o strastech a neštěstích, jež postihly příbuzné a přátele, aby trápení světa pohltilo veškerý hněv či bolestivé výčitky, které v sobě nosí, a rozpustilo je v sobě. Teprve pak, když viděl, že se její potemnělé jantarové oči projasnily a zatřpytila se v nich slza pohnutí, pramenící z příkázání slitovat se nad bližními, teprve pak se odvážil přisednout na pelest jejího lůžka, které bylo i lůžkem jeho, a se vzrušeným rozechvěním, jako by znovu prožíval roztoužení svatební noci, vytáhl něžně z rozválených příkrývek její hladké nohy, natřené vonnými oleji a ošetřené lázni z rozehřátého medu, a přiblížil si je k tváři, jako by v nich chtěl svými rty rozpoznat mladistvé nožky dívky, která svými chodidly vířila prach na skromném dvorku, když přišel požádat jejího otce o ruku. Až tehdy ji začal jen tak bezděky laskat od výšin jejích dlouhých stehen až po prsty u nohou a přitom se tiše a mírně rozhovořil o své vlastní smrti, na jejímž prahu již brzy stane,

neboť u muže, jenž překročil požehnaný věk čtyřiceti let, je blízkost smrtelného lože nejen možností, nýbrž přirozenou daností. A teprve když jí takto dovolil bez výčitek svědomí snít o budoucím mladém manželovi, který ji zanedlouho pojme za ženu, až on sám zemře, začala se rozechvěle poddávat jeho vůli a on cítil, jak se noha v jeho dlaních napíná a chvěje. Na rozdíl od jeho první manželky, kde každá zmínka o smrti nebo záhubě jeho vlastní či kohokoli jiného hluboce otřásla celou její bytostí, tuto mladší a také zádumčivější ženu řeči o jeho smrti přitahovaly a probouzely v ní nejen zvědavost a naději pro vlastní život, ale rozněcovaly v ní i jakousi vášň smíšenou se soucitem, již se honem zmocnil a posypal se jí jako svěžím a voňavým nadrceným česnekem.

Tentokrát se však bál tuhle svůdnou vidinu být jen v žertu zmínit, neboť zatímco před oknem s výhledem na mořský záliv v Tangeru se představila jeho vlastní smrti jevila plná světla a sladkého smutku, zde v temnotě stíněné kajuty sousedící s vrzajícím kýlem lodi by vyděsila i jeho. Proto nyní bez zbytečných slov na svou obhajobu pověsil lampu na železný hák nad ní, rozepjal si opasek zdobený drahokamy a odložil ho k hlavě lůžka, pak si odhodlaně svlékl zbylý oděv, ale ještě než ulehl vedle své ženy nahý, svázal si kotníky zažloutlými kusy provazů, pozůstatky lanoví, jimiž byly na rozkaz velitele chalífovy námořní flotily zpevněny lodní trámy, pak si sundal těžký stříbrný řetěz, který nosil pověšený na šíji, a spoutal si jím zápěstí, aby dal jasně najevo, že jí vydává své tělo i duši napospas a vůbec nebrání tomu, aby si z nich brala, po čemkoli zatouží. Pokud se nad ním neslituje a neodpustí mu, snad se alespoň díky tomuto gestu smíří s tím, že si ji vzal až jako druhou, a ne jako první.

Ačkoli ji zřejmě překvapilo, že se takto bezpodmínečně svěruje do jejích rukou, spoutaný a nahý, což dosud nikdy neudělal, zatím se od něj odtahovala a nijak se neměla k tomu svléknout si noční košili. Místo toho jen vstala, sňala ze stěny lampu a posvětila si na něj, a když jasné světlo zalilo obnažený trup ležící pod jejíma nohama, prohlížela si jeho hrud, zdali se na ní od jejich posledního milostného spojení objevily nové stříbřité kudrlinky, které jí uváděly v ohromený údiv, neboť jen málo mužů se dočkalo šedin před tím, než je uchvátí smrt. Co spatřila, hned potvrdilo její domněnku. Tytéž sluncem zalité dny pod azurovým nebem,

jež bez milosti barví její kůži do černa, také obělují skráně a hrud' jejího manžela, až nevěděla, jestli má nad tím truchlit jakožto nad příznakem blížícího se konce, anebo se radovat, že mu přidávají na kráse a tajemnosti. V chvíli však zaplavil její duši tak silný příval sladkého bolu, že se sklonila a muži, který jí dnešní noci nechal tak dlouho čekat, položila svou kadeřavou hlavu na hrudník.

V tichu, které jí obklopovalo, však neslyšela úderý manželova srdce, jak doufala, nýbrž jen cítila, jak jí na tváři tlačí neznámé a tvrdé obrysy jeho žeber. A s podivným zachvěním škodolibosti si pomyslela, že nejen její dosud plné a krásné tělo ošklivě pohublo vlivem mořské nemoci a zkaženého jídla, ale před očima pomalu ubývá i urostlé tělo jejího muže, souženého starostmi o budoucnost obchodů, které více než co jiného ohrozil právě sňatek s ní. A v jejích krásných jantarových očích, trochu krátkozrakých a až dosud přimhouřených do úzkých škvírek, prokmitla jiskra jedovaté zášti, až se v hlubokém dotčení začaly doširoka otevírat, zašmejdily kolem a pak spočinuly na údu, který byl doma na jejím lůžku jen hadovitým zábleskem, jenž se objevoval a opět mizel mezi jejím tělem a prostěradly, zatímco tady se celý odhaloval jejím zrakům ve své temné a zachmuřené svaštělosti, jako by se z něj stala myška, již má onen had spolknout. Náhle pocítila takovou lítost nad ním i sama nad sebou, že pozvedla hlavu, a aniž pohlédla na muže, který se tu před ní sám spoulat, ozvala se a tichým hlasem začala mluvit o jeho první manželce, k čemuž se doposud nikdy neodhodlala.

Ben Attárovi přeběhl lehký mráz po zádech a zavřel oči. Pravda, během mnohadenní plavby si několikrát všiml, že za soumraku, zatímco mořské vlny v sobě převalují poslední třpyt slunečních paprsků, sedávají dvě ženy občas spolu na starém admirálském můstku, odkud se za starých časů vedly námořní bitvy. Pestrobarevné závoje jim povlávaly v mořském vánku a obě manželky, které před cestou nepřišly takřka vůbec do styku, spolu hovořily jako dva špehové, aniž na sebe pohlédly, s tvářemi zapečetěnými neproniknutelným výrazem. Ben Attár se mohl jen dohadovat, že během dlouhých dnů na moři si navzájem svěřovaly i ta nejskrytější tajemství, jež se ho dotýkala, a srdce mu strnulo hrůzou, ale také úžasem při pomyslení na nové obzory milostné vášně, jež se před všemi

třemi nyní otvírají, až si někdy v duchu představoval, že oné nové manželce v Paříži, která proti němu zpozvdálí kuje pikle, nejenže předvede živoucí důkaz, jenž otupí ostří jejích námitek, nýbrž také ji vystaví novému trýznivému pokušení, jemuž nedokáže odolat, pokušení, které nyní pociťoval na vlastní kůži, svíralo ho ve slabinách, zatímco se ho zde v šeru pohupující se kajuty, mezi šplícháním vln, vůní koření a tichým pomlaskáváním a mručením velbloudů, mladá žena vyptávala na milování z počátku noci a sama si na otázky odpovídala.

A její odpovědi vystihly celý ten výjev i prožitek tak přesně, jako by se ze své kajuty na zádi přenesla na příď a vpletla se přímo mezi jejich těla spojená milostným aktem, a nyní, když tu s ním osaměla, nedokázala se s jejich milováním rozloučit a musela u něj prodlévat alespoň slovy. Ben Attár se pokusil vymanit z pout, aby ji chytil a zacpal jí ústa. Jenže okovy kolem zápěstí, zamýšlené zprvu pouze jako symbolické, projevíly svou skutečnost, a jakmile mladá žena pochopila jeho úmysly, začala s ním zápasit tak zoufale a divoce, jako by měl pykat nejen za to, co dělal dnes v noci s první manželkou, ale i za všechnu nenaplněnou touhu, kterou v ní rozněcoval pohled na polonahé námořníky pohybující se po palubě.

Hněvivě se natáhla a chytila do dlaně ubohou myšku, jako by ji chtěla zardousit nebo vyškubnout, jenže myška zmizela a na jejím místě se vztyčil mladý pružný had, který vzápětí ztvrdl a změnil se v rozpáleného ještěřa, toužícího proklouznout mezi jejími prsty a přitisknout své tenké ohrnuté rty na její oční bulvy. Podle chtíče, který se tu před ní bezmocně svíjel, poznala, že její manžel již lituje svého odevzdaného gesta, a pociťovala smíření a zadostiučinění, protože teď, když je spoutaný z donucení, a ne už z vlastní svobodné vůle, si ona může svléci košilku a vybrat si od něj beze spěchu až do samého konce všechno, co jí dluží nejen od chvíle, kdy vypluli na moře, nýbrž ode dne, kdy mu ji její otec dal za ženu, i kdyby to z ní mělo nakonec vyrazit divoké zvířecí zakvílení, které by mohlo probudit chlapce spícího za závěsem.

Avšak to hlasité sténání, přecházející na vrcholu rozkoše téměř v křik, ani nezaškrábalo na zdi vědomí syna rabiho Albaze, pohrouženého do tvrdého spánku chlapeckých let. Zato ale vylekalo pohanského mlá-

dence, který se potají příkradl zpátky do podpalubí, aby se ohřál u vznešených těl mladých velbloudů a připomenul si vůni pouště, z níž byl vzat. Ačkoli byl dosud panic, dobře věděl, co znamená to sténání, které zaplavovalo jeho srdce slastí, jako by úd jeho pána pronikal skrze dvojité závěs až do něj. Pohládl hřbety velbloudů, kteří sice měli zavřené oči, jistě však také chápali, co značí ozvěna rozléhající se kolem nich. Ostatně kdoví jaký konec tyhle velbloudy čeká, napadlo otroka. Než loď dopluje proti proudu řeky do města, kam má namířeno, možná je také podříznou a opečou si jejich maso. Už se chystal sklonit šiji a pomodlit se k svatosti jejich vonných kostí, které jim vyrve z těla smrt, ale v posledním okamžiku si to rozmyslel a spěchal vyšplhat po provazovém žebříku, než Žid vyjde ven a zmrská ho bičem, byť se tentokrát prohřešil pouze sluchem, nikoli zrakem. Náhle se jeho duše zmocnil stesk a mladý otrok ztoužil vstoupit do kajuty na přídi a znovu spatřit úsměv na tváři první manželky, jejíž bělostné tělo se na počátku noci odhalilo jeho zrakům. Teď by opravdu mohl hladce proklouznout tam, kam jej srdce táhlo, neboť na lodi zavládlo hluboké ticho, všichni námořníci už spali, jen on jediný byl vzhůru, božství vyzařující k němu ze všech stran ho udržovalo v bdělosti od setmění do svítání, takže se každou noc nad ránem stávala loď jeho panstvím, a kdyby chtěl, mohl by z mořských hlubin vytáhnout kotvu, napnout trojicípu plachtu a místo výpravy proti proudu řeky do nitra Evropy loď obrátit, vyplout na západ a plavit se daleko za obzor k břehům nového světa.

Jenže ptáček tlukoucí křídly o napnuté lodní lano oznamoval, že úsvit je nablízku. Než stačil mladý otrok padnout na tvář a poklonit se jeho drobounké svatosti, ptáček zacvrlikal a rozletěl se vstříc prvnímu zrunku světla, jež se kutálelo po obzoru nové pevniny. A třebaže to bylo jen zrnko, dokázalo probudit ze spánku rabiho Albaze, mezi jehož sny a noční úvahy se kolébavě vplétala i rytmická slova básně, vyžadující pořádek a smysl. Jelikož však úzké pruhy světla, napínající se pomalu od pevniny, byly dosud příliš slabé, než aby osvětlily verše ševalící na pergamenu ukrytém mezi ovčími kožešinami, jimiž měl vystlané lůžko, vzal si na palubu s sebou jen husí brk, aby mohl zanedlouho, až světlo zesílí, oříznout jeho špičku, zanořit hrot do kalamáře a nakonec vepsat ten správný výraz na

prázdné místo, čekající už několik dnů. Plachým úklonem hlavy poděkoval černému otrokovi, že mu přinesl snídani, misku dužinatých oliv plavajících v mastné omáče a skývu teplého chleba, aby si ho v zálivce mohl máčet. Ačkoli se rabín plavil na této lodi už čtyřicet dní, dosud vždy upadl do rozpaků, kdykoli mu tenhle otrok posluhoval, jako by měl neodbytný pocit, že toho není hoden. Když mu manželka před lety povila jediného syna, zchřadla natolik, že se od té doby staral o všechny domácí práce sám. Ke všem těm činnostem, které ho okolnosti přiměly vskrytu či veřejně vykonávat místo ní, tak přilnul, že mu po manželčině smrti bylo zatěžko opustit vdovecký stav. Vždyť kde by našel zdravou ženu, která by svolila, aby jí takhle podstrojoval?

Nyní tedy snídal se skloněnou hlavou před stvolý bělavého oparu plujících nad vodou, misku svíral v dlaních a sčejil se, aby neudělal jediné gesto či nevyslovil slůvko, jež by si mladý otrok mohl vyložit jako pobídku, protože pak by se, chraň Bůh, mohl nechat strhnout nábožným zápallem, padnout před ním na kolena a líbat cíp jeho rozedraného roucha, jak už to jednoho večera udělal s takovým modloslužebným zanícením, až si na něj musel postěžovat Abú Lutfímu, který pak svému svěřenci uštědřil pár tvrdých ran holí. Ale nezdálo se, že by dnes jinoch podlehl hříšnému svodu. Dlouhá noc, dvojí milostný akt jeho pána a vůně vína dosud se vznášející nad palubou spolu s cáry ranní mlhy způsobily, že na něj dolehla nezměrná únava, až navzdory mládí netoužil už po ničém jiném než ulehnout na plachtu složenou před ním a potichu zemřít. Musel však splnit jedinou svou povinnost, jíž ho pověřil Ben Attár, totiž dohlédnout, aby rabi nevyhodil všechny pecky z oliv do mořských vln, nýbrž jednu si uschoval do váčku, který nosil u srdce, a mohl tak spolehlivě počítat dny, protože už se jednou stalo, že Židé zapomněli posvětit šabat. Tohoto jitra však rabi neopomněl svou úlohu strážce času, a jen co vysál šťavnatou masitou dužinu poslední olivy, vložil její pecku k pěti dalším a usmál se na mladého otroka, jehož tělem už proudila únava natolik mocná, že jen stěží vstal a vrávoravě zamířil k první manželce, jež před chvílí vystoupila na starý admirálský můstek a její zavalitá postava v šatu zdobeném červenou výšivkou se tam tyčila tak majestátně, jako by tam stál sám chalífa. Otrok nevěděl, jestli si jeho paní přeje upít pár doušků

z medového nápoje, který jí chystal a ohříval každé ráno, anebo by raději nejprve slyšela, zda v kajutě na zádi proběhlo vše, jak se patří. Na okamžik zkameněl, přikován k místu silou toho rozporu, který lomcoval jeho mladou znavenou duší. Avšak hrubý hlas Abú Lutfího, který právě přicházel probudit kapitána, popohnal jeho kroky ke královské postavě ženy, kterou jako dým z kadidla halil ranní opar, houstnoucí spolu s postupujícím rozbřeskem. Zblízka otrok zahlédl nový stín starosti, jímž potměla její kulatá, jasná tvář, jindy ozářená laskavým úsměvem, a jeho srdce se k ní napnulo v touze ji uklidnit, jenomže nevěděl, co říci a jak, a tak jen zamhouřil oči a začal zhluboka a nahlas vzdychat, jako by k ní chtěl vyslat vzdechy, rozkoš a sténání druhé manželky.

3.

Kudy se asi ta báseň bude ubírat dál, přemítal v duchu rabi Albaz, zatímco se námořníci v ranní mlze snažili poslepu vykasat na stěžeň trojčípou plachtu, přes noc ovšem zmenšenou, aby lépe vyhovovala opatrné plavbě proti proudu řeky, na niž se co nevidět vydají. Samo básnictví představovalo v rabínových očích podivuhodný dar a nikdy by si nepomyslel, že by dokázal napsat báseň nebo že by po něčem takovém kdy zautoužil. A hle, za poslední týden přibylo na pergamenu postupně šest strof veršů v hebrejštině, složených podle rýmů a metra, které z Orientu do Andalusie přinesl Dunaš ben Labrat. Od samého počátku, kdy se v Cádizu spolu se synem nalodil na Ben Attárův koráb, cítil rabi Albaz, že se v jeho životě chystá jakási vzrušující, převratná změna. Při pohledu na stísněné kajuty, rozkymáčenou palubu plnou napjatých lan a na pytle s kořením a džbány, svázané k sobě v temnotě útrob korábu a šířící za noci neznámé pronikavé vůně Afriky, zprvu zaplavila jeho srdce úzkost. Byl zvyklý na prozářenou krásu rodné Sevilly a mírumilovné, uhlazené způsoby jejích obyvatel, a tak ho jímala hrůza při pohledu na do půl těla svlečené arabské námořníky s pasem ovázaným zažloutlými lněnými lany, kteří na sebe pokřikovali hrubé rozkazy a švihali bičem po zádech